

Srpsko-osmanski ratovi od Maričke bitke do pada Beograda

Đurić, Dejana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:874365>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Povijesti

Dejana Đurić

Srpsko-osmanski ratovi od Maričke bitke do pada Beograda

Završni rad

Mentor: doc.dr.sc. Denis Njari

Osijek, 2022.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za povijest
Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Povijesti

Dejana Đurić

Srpsko-osmanski ratovi od Maričke bitke do pada Beograda

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: doc.dr.sc. Denis Njari

Osijek, 2022

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, rujan 2022.

Dejana Đurić, 0122233352

Sažetak

Kroz ovaj će se završni rad prikazati sukobi između Osmanskoga Carstva i srpske države u periodu od bitke na rijeci Marici (1371.) do pada Beograda (1521.). Sukobi su započeli neposredno nakon smrti cara Dušana 1355. godine, kada su se na površini pojavile sve nesuglasice među srpskim velikašima koje je Dušanova autoritarna vladavina uspjela potisnuti ili reducirati do neznatne mjere. Nakon određenoga vremenskog perioda srpskoj je državi zaprijetila opasnost, stoga su srpski velikaši morali svoje osobne motive staviti sa strane i ujediniti snage kako bi spasili svoju zemlju od novog neprijatelja, Osmanlija. Posljedice nemogućnosti ujedinjenja pokazale su se katastrofalnima za Srpsko carstvo, a nakon 1402. godine na čelu sa despotom Stefanom Lazarevićem i za Srpsku despotovinu. Zbog nezavidnih okolnosti u kojima se pronašao niz srpskih vladara nakon cara Dušana, srpska će država naposljetku oko tri stoljeća biti pokorene od strane Osmanlija. Dok s jedne strane stoje osobni motivi srpskih velikaša, nemogućnost stabilizacije i centralizacije u najranijim vremenima Uroša V. pa sve do tereta dvostrukoga vazalstva pod kojima su bili srpski despoti, s druge strane stoje Osmanlije čije carstvo počiva na autoritetu i centralizaciji, a svoju snagu crpe iz drugih motiva, opreme i načina ratovanja.

Ključne riječi: Osmanlije, Srpsko Carstvo, Srpska despotovina, Marička bitka, Kosovska bitka, pad Smedereva, pad Beograda

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Raspad Srpskog carstva i sukob oblasnih gospodara	3
3. Osmanska snaga	6
4. Bitka na rijeci Marici 1371. godine	9
5.1. Između povijesne zbilje i legende	13
6. Burno razdoblje Srpske despotovine	16
6.1. Između dvije vatre.....	19
6.2. Smrt despota i smrt kralja	20
7. Pad Smedereva 1439. godine	21
7.1. Pokušaj obnove – mir u Segedinu 1444. godine	22
8. Prividna pobjeda	25
8.1 Potpuni poraz.....	26
9. Zaključak	29
10. Izvori i literatura	30
10.1. Mrežni izvori.....	30
10.2. Literatura	32
11. Popis priloga	33

1. Uvod

Cilj je ovoga rada prikazati srpsko-osmanske sukobe u periodu od 1371. do 1521. godine te uzroke i posljedice istih. Pri opisivanju navedenih sukoba postaviti će se određena hipoteza na koju će se u zaključku i odgovoriti. S obzirom na to da se u radu obrađuje nekoliko velikih bitki čiji se uzrok, tijek i točne posljedice već znaju (osim kada je u pitanju Kosovska bitka iz 1389. godine) naići će se na teškoće prilikom postavljanja nekog istraživačkog pitanja. Međutim, ako se u obzir uzme činjenica da se kroz rad provlači motiv nedvojbenog, postupnog propadanja srpskih zemalja, moglo bi se postaviti pitanje što je dovelo do nepovratne srpske propasti? Na to će se pitanje pokušati odgovoriti pisanjem ovoga završnoga rada, koji od 1371. prikazuje kroniku srpskog propadanja.

Burno je razdoblje kasne srednjovjekovne srpske povijesti ponajviše obilježeno neprekidnim sukobima s novim neprijateljem koji dolazi s istoka. Osmanska je dinastija stupila na europsko tlo i ubrzo nakon toga pokazala svoje sposobnosti i mogućnosti. Osim što srpski vladari ulaze u sukob s Osmanlijama, unutar same srpske države (bilo carstva ili despotovine) tinjaju neprekidni sukobi i između njih samih. Smrću cara Dušana 1355. godine započinje stoljetni niz unutarnjih sukoba koje niti jedan naredni vladar nije uspio spriječiti ili ublažiti. Upravo zbog spomenutih unutarnjih sukoba dolazilo je do nemogućnosti uvida u pravu opasnost koja im je zapravo prijetila, a to su bile Osmanlije.

Ovaj završni rad podijeljen je u nekoliko smislenih cjelina koje kronološki opisuju stanje unutar srpske države, njezino slabljenje i s druge strane uspon Osmanskoga Carstva. Kako bi se mogao razumjeti ishod svake od navedenih bitki u prva dva poglavlja opisano je unutarnje stanje obiju država. Drugim riječima, u prvom poglavlju opisuju se unutarnje borbe srpskih velikaša koji na koncu zbog nesloge nisu u mogućnosti pružiti adekvatan otpor osmanskim napadima, a u drugom poglavlju prikazuje se stabilno unutarnje stanje s kojim Osmanlije kreću u osvajačke pohode po Europi. Nakon toga, kronološki se obrađuje nekoliko najznačajnijih bitki. Tom prilikom u obzir se mora uzeti i činjenica da je vremensko razdoblje koje obuhvaća ovaj rad poprilično obimno (nepuna dva stoljeća) i da je osim spomenutih, najznačajnijih bitki dolazilo i do još manjih sukoba koji su bili uvod u opisane bitke ili posljedica istih te vodilja do idućih. Od trećeg poglavlja pa sve do osmog poglavlja i njegovog potpoglavlja opisuju se najistaknutije bitke spomenutog

povijesnog razdoblja. Znajući da Osmansko Carstvo nije ulazilo u sukobe samo sa Srbima nego i s mnogo drugih naroda, u radu je bilo nezaobilazno spomenuti Ugarsku kao zemlju uz koju je Srbija u jednom periodu bila tijesno vezana vazalnim odnosom te Bizant čiji se pad spominje i u ovome radu jer je prethodio padu Beograda.

Kada se govori o literaturi koja se rabila prilikom pisanja ovoga rada, nužno je naglasiti nekoliko stvari. Određene bitke koje će biti navedene u ovome radu u srpskoj su narodnoj predaji ostavile popriličan pečat. Ovdje se ponajprije misli na bitku na Kosovom polju iz 1389. godine, pretvorenu u veliku legendu koja se prepričava i danas. Iz tog je razloga ovaj rad konzultirao visok broj bibliografskih jedinica neprekidno se pozivajući na njihove autore kako bi se dodatno naglasilo kakve je stavove zastupala određena literatura. Uzimajući u obzir položaj u kojem se srpski povjesničari nalaze prilikom opisivanja događaja iz nacionalne povijesti te prisutnu mogućnost doze subjektivnosti u radovima Vladimira Ćorovića te Ilije Kajteza, prilikom opisivanja određenih poglavlja konzultirao se veći broj literature ponekad i stranih autora poput Caroline Finkel i Noel Malcolma kako bi se što objektivnije prikazala povijesna zbilja. S druge pak strane neki su srpski povjesničari bez obzira na okolnosti zadržali objektivnost, kao što su to Sima Ćirković i Rade Mihaljčić.

2. Raspad Srpskog carstva i sukob oblasnih gospodara

Nakon smrti iznimno snažno vladara, Srpsko se Carstvo pronašlo u kriznoj situaciji. Car Dušan predstavljao je figuru veoma autoritarnog vladara kojem su bili odani podanici iz raznih sektora, bilo iz sektora vojske ili oblasnih gospodara te šire i uže obitelji. Kada je spomenuti srpski vladar umro 20. prosinca 1355. godine jedino što je moglo spasiti Srpsko Carstvo od nadolazeće opasnosti bio bi jednako autoritaran nasljednik. Iza cara ostao je njegov sin Uroš¹ (? , 1336. – 1371.)² koji ga je trebao naslijediti. Kako bi održao ravnotežu u zemlji, svi podanici odani njegovome ocu trebali su u određenoj mjeri biti odani i mladome caru Urošu, ali to se nije dogodilo. Nedugo nakon Dušanove smrti, njegov polubrat Simeon pokušao je zauzeti vladarsko mjesto, pokazujući time da ne priznaje Uroša kao nasljednika. Uroš u tim trenucima nije imao ni pomoć svoje majke carice Jelene koja se odmetnula i pod svoju vlast stavila istočni dio Carstva sa središtem u Seru.³

U ovakvoj situaciji srpski su velikaši također pokazali da Uroša ne smatraju autoritetom budući da mu se nisu pokorili kao vladaru, nego su mu slali svoju vojsku kao pomoć. Jedni velikaši pomagali su vojskom Simeona, drugi Uroša, a treći čak u početku nisu ni jednoga nego su čekali razvoj situacije i prednost jednoga kako bi se pobjedniku zapravo mogli prikloniti. Kako bi ojačao svoj položaj, 1365. godine mladi car uz sebe kao suvladara postavlja Vukašina Mrnjavčevića koji time dobiva titulu kralja. Vukašin je bio oblasni gospodar zapadne Makedonije, a središte njegove oblasti bio je grad Prilep. Vukašin je imao brata Uglješiu Mrnjavčevića koji je bio oblasni gospodar na teritoriju čiji je dio zauzela carica Jelena. Iako je Uroš imao podršku Vukašina kao suvladara, Vukašin je otežavao situaciju u kojoj se nalazio car. Oblasni gospodar je ulazio u otvorene sukobe s drugim oblasnim gospodarima koji su sve više jačali svoj položaj.⁴

Osim spomenutih velikaša Mrnjavčevića isticalo ih se još nekoliko, a bit će navedeni u nastavku. Lazar Hrebeljanović (oko 1329 – 1389)⁵ bio je gospodar Novog Brda koje je bilo

¹ Sima Ćirković, *Srbi u srednjem veku*, (Beograd: IDEA, 1995), str. 162-163.

² Uroš. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63369>

³ Ćirković, *Srbi u srednjem veku*, str. 162-163.

⁴ Isto, str. 162-163

⁵ Lazar. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35691>

rudarska oblast, dijela južne Morave i grada Kruševca s okolicom istoga koji je ujedno bio i središte njegove oblasti.⁶ Nikola Altomanović (? , oko 1348. – ?, oko 1395.)⁷ drugi je velikaš važan spomena koji je gospodario područjem od zapadne Srbije do dubrovačkog zaleđa. Braća Jovan i Konstantin Dragaš bili su sinovi sestre cara Dušana, a njihova oblast prostirala se kroz sjevernu Makedoniju. Car Uroš i njegov suvladar neprestano su se nalazili u žarištu sukoba nabrojanih velikaša koji su se neprekidno sukobili zbog teritorija i želje za proširenjem svojih oblasti.⁸

Iako mu je bio suvladar, Vukašin cara nije smatrao nadređenim. Sima Ćirković u svojoj knjizi *Srbi u srednjem veku* navodi podatak da je Vukašin bez konzultiranja s carem 1370. godine potvrdio Dubrovniku određene privilegije koje je grad stekao za vrijeme cara Dušana, a prilikom tog čina nije niti spomenuo cara Uroša. Osim toga, svojeg je najmlađeg sina Marka uzeo za „mladoga kralja“. Taj običaj imali su vladari za vrijeme Nemanjića. Uzeti sina za mladoga kralja značilo je smatrati ga nasljednikom. Vukašin je time smatrao da srpski tron neće naslijediti Urošev sin, nego njegov.⁹ Car Uroš umire 1371. godine, a iz do sada navedenih razloga u narodu je ostao zapamćen kao car Uroš V. Neajki. Nakon njegove smrti centralna vlast koju je prividno održavao i predstavljao nestaje u potpunosti, a sukobi srpskih velikaša postaju izraženiji nego ikada prije.¹⁰

U knjizi *Historija naroda Jugoslavije I* navodi se citat Ivana Kantakuzena (1293. – 1338.)¹¹ koji je svjedočio događajima koji su uslijedili nakon 1355. godine. Ivan Kantakuzen o ovome spomenutom periodu govori sljedeće: „Oko toga vremena i kralj, gospodar srpski, preminu, a među Srbima nastane malo komešanje. Kraljev brat Simeon (Siniša), koji je gospodovao u Akarnaniji, stade tražiti vlast nad svima srpskim zemljama, u misli, da su njegova prava pretežnija, i uza nj bijahu mnogi između velikaša srpskih. Uroš pak, sin kraljev, diže vojsku, da očevinu od strica brani. Majka mu pak Jelena niti pristane uza sina, niti uza šurjaka Simeona, nego odvoji sebi mnoge gradove, okruži se dosta znatnom silom i počne vladati sama za sebe, te niti koga napade niti koga pomagaše. Najmoćniji pak velikaši protjerali su niže i slabije, prigrabiše svaki sebi koje

⁶ Ćirković, *Srbi u srednjem veku*, str. 162-163

⁷ Altomanović, Nikola. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=2034>

⁸ Ćirković, *Srbi u srednjem veku*, str. 162-163.

⁹ Isto, str. 162-163.

¹⁰ Nikolina Radišić, „Pad Srbije i Bosne pod Osmansko Carstvo“ (završni rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2016) <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:979447>, str. 6.

¹¹ Ivan VI. Kantakuzen. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28118>

su god mogli okolne gradove, pa jedni pristadoše uz kralja (t. j. cara Uroša), jedni pak uz Simeona strica mu, ali ne kao mladi im i kao gospodaru podčinjeni, nego kao saveznici i prijatelji koji šalju potporu. Neki opet ne pristadoše ni uz jednog ni uz drugog, nego se držahu uz onoga, koji naposljetku osvoji. I na hiljadu strana rastureni počеше se međusobno gložiti.“¹²

Neposredno prije prve bitke koja će se spomenuti u ovome radu, bitke na rijeci Marici 1371. godine, nužno je opisati prvi značajniji sukob srpskih velikaša. Miloš Blagojević u svojoj knjizi *Srbija u doba Nemanjića: od kneževine do carstva: 1168-1371* opisuje uspon krupnoga feudalca Nikole Altomanovića. Altomanović je 1368. godine postao gospodar oblasti koja je nekada bila u rukama kneza Vojislava Vojinovića, njegova strica. Altomanović počinje oko sebe okupljati saveznike koji su mu trebali pomoći u naumu da proširi svoju oblast. Jedan od saveznika bio mu je Sanko Miltenović¹³ (? – 1372.)¹⁴, oblasni gospodar u Humu, koji je prije savezništva s Altomanovićem bio podređen bosanskom banu Tvrtku I. (? , oko 1338 – ?, 1391).¹⁵ Altomanoviću je krajnji cilj bio ujedinjenje svih matičnih srpskih zemalja pod njegovu upravu, a to je uključivalo područja Travunije, Huma i Raške. Iz tog je razloga Nikola Altomanović ulazio u sukobe sa susjednim velikašima nauštrb čijih je teritorija htio proširiti svoj teritorij. Sukobljavao se s bosanskim banom Tvrtkom I., Balšićima te kraljem Vukašinom Mrnjavičevićem i knezom Lazarom Hrebeljanovićem. Odnosi između Nikole Altomanovića neposredno nakon smrti cara Dušana bili su prijateljski. Obojica su se priklonili velikašima koji su bili pristalice cara Uroša, a ne Simeona koji mu je osporavao vlast. Iako su im odnosi bili dobri, kada je došlo do sukoba između Nikole i njegovih saveznika s oblasnim gospodarima na Kosovu 1369. godine, Lazar mu nije pružio pomoć. Nikola je izgubio u sukobu i onemogućeno mu je širenje na Kosovo. Umjesto toga, 1370. godine knez Lazar zauzeo je Rudnik, grad koji je bio u rukama Altomanovića. Bitka 1369. godine je osvijestila još jednu činjenicu, da dolazi do kraja saveza kralja Vukašina i cara Uroša. Vukašin se od tada izdvaja kao samostalni vladar i potpuno potiskuje Uroša s vlasti. Otvoreno je tražio da dinastiju Nemanjića zamijeni dinastija Mrnjavičevića, predlažući svojega sina Marka kao

¹² Anto Babić, et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, Sv. I., (Zagreb: Školska knjiga: 1953), str. 440

¹³ Miloš Blagojević, *Srbija u doba Nemanjića: od kneževine do carstva: 1168-1371*, (Beograd: Vajat, 1989), mrežno izdanje, pristupljeno 6. 8. 2022., str. 218. https://kupdf.net/download/milo-scaron-blagojevi-263-srbija-u-doba-nemanji-263-a_58712a9d6454a7f72835c3bc_pdf

¹⁴ John V. A. Fine, *The late medieval Balkans: a critical survey from late twelfth century to the Ottoman Conquest*, (University of Michigan Press: Ann Arbor, 1994), mrežno izdanje, pristupljeno 4. 9. 2022., str. 375. <https://books.google.ba/books?id=LvVbRrH1QBgC&q=sanko#v=onepage&q=1372&f=false>

¹⁵ Tvrtko I. Kotromanić. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62877>

nasljednika. Vukašin je od tog trenutka počeo planirati pohod protiv Nikole Altomanovića kako bi spriječio njegov naum o zauzeću srpskih matičnih zemalja. Taj čin bi se možda mogao čak i protumačiti kao pokušaj uspostave centralizacije pod Vukašinovom vlašću. Međutim, iako su pripreme za pohod bile skoro privedene kraju, do bitke protiv Altomanovića nije došlo. Kralja je brat Uglješa pozvao u pomoć jer su njegovu oblast napale Osmanlije. Umjesto da centralizira vlast, Vukašin je 1371. godine poginuo sa svojim bratom u bitki na rijeci Marici.¹⁶

3. Osmanska snaga

Dok su se u Srbiji krupni feudalski borili za prevlast u svojoj zemlji, Osmanlije su jačale. Uzme li se u obzir činjenica da su od sredine 14. st. kada su prodrli na Balkanski poluotok Osmanlije pokorile niz balkanskih zemalja poput Srbije, Bugarske, Bosne, Albanije, Hercegovine, Zete i napose Bizanta potrebno je zapitati se u čemu je ležala njihova snaga. Vladimir Ćorović u svojoj knjizi *Historija srpskog naroda I* navodi kako su Osmanlije pod svojom upravom do kraja 15. st. imali cijeli dunavski pravac od Beograda do mora, da su došli do Vrbasa i Cetine te da su vladali velikim dijelom obale Jadrana.¹⁷ U ovome će se poglavlju stoga opisati u čemu je to ležala osmanska snaga te koji su uvjeti bili potrebni za niz pobjeda koje je ostvarila osmanska vojska.

Činjenica koja se najviše ističe kada se govori o ovoj temi jest sljedeća – osmanska vojska je uvelike koristila i crpila anomalije balkanskih država protiv kojih su se borili. Ovdje se ponajprije misli na slabost i unutarnje stanje zemalja. Stanje na Balkanu koje su zatekli u trenutku dolaska olakšalo im je osvajačke pohode na koje su odlazili. Ćorović ovdje ističe kao jedan od primjera rat između Srbije i Bizanta, a tome se mogu pridodati i sukobi oko prijestolja koji su zemlje oslabili iznutra. Pogleda li se širi kontekst može se zaključiti kako Osmanlije nikada u ovome periodu nisu ratovale protiv cjelokupne snage određene balkanske zemlje. Primjer za to može biti bitka na rijeci Marici iz 1371. godine o kojoj će biti govora u idućem dijelu rada.

¹⁶ Miloš Blagojević, *Srbija u doba Nemanjića: od kneževine do carstva: 1168-1371*, pristupljeno 6. 8. 2022., str. 218. https://kupdf.net/download/milo-scaron-blagojevi-263-srbija-u-doba-nemanji-263-a_58712a9d6454a7f72835c3bc_pdf

¹⁷ Vladimir Ćorović, *Turski zamah u Istorija srpskog naroda*, (Beograd: Janus, 2001), pristupljeno 20. 7. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/5_1_1.html

Osmanlije su napale dio Srbije i suprotstavila su im se samo braća Vukašin i Uglješa Mrnjavčević, a ne cijeli korpus srpskih velikaša.¹⁸

Osim toga Osmanlije su često miješale u unutrašnje sukobe određene zemlje, koristeći postojeće građanske ratove kao mogućnost zauzimanje određenog dijela teritorija. Fenomen koji je u to vrijeme zahvatio gotovo sve balkanske države koje su bile mete osmanskih napada bio je slabljenje centralne vlasti. Situacija u balkanskim zemljama i kod Osmanlija nije proporcionalna – dok na Balkanu slabi centralna vlast, Osmanlije smatraju da je centralizam jedini ispravan oblik snažne, koherentne države. Glavni razlog za slabljenje centralne vlasti na Balkanu bio je porast krupnih feudalaca. Kod Osmanlija to nije bio slučaj budući da su oni imali apsolutne vladare koji su imali svoje pomoćnike, ali ne na način na koji su to bili feudalni gospodari balkanskih država. Imali su sposobne političare koji su se mogli isticati svojim znanjem i vještinama pa dospjeti čak do titule velikoga vezira, ali glavna i jedina volja je i dalje bila isključivo sultanova.¹⁹

Ćorović također u svojoj knjizi ističe i da su „država i zemlja sultanova svojina, a svi su ljudi koji god čin imali, bili samo oruđe sultanove volje“. Osim toga, snaga Osmanlija nije ležala samo u njihovoj dobroj unutarnjoj, autoritarnoj organizaciji države. Nepobitna je činjenica da su imali sjajnu vojničku organizaciju. Epiteti koji ih mogu krasiti kao ratnike jesu hrabrost i disciplina koju su posjedovali. U većini slučajeva kada su u pitanju bile važne bitke, sultani su sami kao vojskovođe išli u bitke sa svojom vojskom. Time su mogli vojsci podignuti borbeni duh i mogli su se sami uvjeriti koliko dobro njihova vojska napreduje, a da pri tome imaju apsolutnu kontrolu nad pomoćnim zapovjednicima i vojskom na ratištu. Važno je za istaknuti da nije samo osmanski vladar odlazio na ratište sa svojom vojskom. I balkanski vladari ratovali su na bojnim poljima sa svojim vojnicima, međutim glavna razlika između osmanske i balkanske vojske leži u tome što balkanska vojska nije bila u potpunosti pokorna svojem vladaru kao što je to slučaj s vojskom Osmanlija.²⁰

Ćorović u svojoj knjizi nudi citat jednog mletačkog izvještaja iz 1534.godine, a može se primijeniti i na period koji je tema ovoga završnoga rada: „Vrlina sultanove vojske leži u tome,

¹⁸ Ćorović, *Turski zamah u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 20. 7. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/5_1_1.html

¹⁹ Ćorović, *Turski zamah u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 20. 7. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/5_1_1.html

²⁰ Ćorović, *Turski zamah u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 20. 7. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/5_1_1.html

što ona nije sastavljena od najamničara i stranaca, već što su sultanovi vojnici još u djetinjstvu probrani iz sviju krajeva carstva, što stojeći neprekidno pred platom i disciplinom postaju srcem i dušom njegova vlastita vojska; otuda poslije dolazi i velika korist od pokornosti i vjernosti.“. Osmanlije su razvile poseban oblik plaćanja svojim vojnicima, a to je bio timar. Timarski sustav omogućavao je vlasti da osvojenu (sultanovu) zemlju dijele visokim činovnicima kao nagradu. Vlasnici tih posjeda (spahije) bili su dužni Sultanu davati određeni broj vojnika prema veličini svog posjeda. Spahije i spahijini ljudi bili su vojnici, ratnici, koji su imali povlasticu dobivanja posjeda za vojne zasluge. Posjedi su se povećavali s osvojenim područjima, stoga je spahijama novi vojni pohod bio nagrada znajući da će tako prisvojiti nove posjede. Pred sam kraj Ćorović navodi jednu prednost koju do tada nije imala ni jedna druga europska država, a to je bio vojni odred janjičara.²¹

Janjičari su činili odred stajaće pješaka vojske. Na samome početku redovi janjičara popunjavali su se ratnim zarobljenicima, a nakon toga popunjavani su procesom devširme tj. dankom u krvi. Prilikom tog procesa kršćanska djeca izdvajana su iz svojih domova, preobraćani su na islam i bili su podvrgnuti odgoju po strogo propisanim pravilima. Praksa otimanja kršćanske djece ukinuta je za vrijeme sultana Murata IV. 1683. godine.²² Ćorović janjičare opisuje kao iznimne ratnike, naziva ih „najboljom pješadijom Europe“, bili su neopisivo dobro uvježbani, borbeni, a bitke su vodili bez samilosti za neprijatelja. Što se tiče spahija koji su dobivali timar kao plaću za vojne usluge, u rat su slali konjicu koja se uvelike razlikovala od balkanskih konjica. Konji spahija bili su arapske pasmine poznati po svojoj brzini i okretnosti, a iz razloga što nisu nosili oklope i konjske pancire bili su vrlo okretni i precizni. Tu je glavna razlika između kršćanskih i osmanskih konjanika – osmanska konjica bila je pokretljivija, kršćanska konjica rabila je oklope i pancire na svojim konjima. Sve navedeno može se koristiti kao objašnjenje za niz osmanskih uspjeha koje su postigli, osobito kada je riječ o sukobima sa Srbijom.²³

²¹ Ćorović, *Turski zamah u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 20. 7. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/5_1_1.html

²² janjičari. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 20. 7. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28724>

²³ Ćorović, *Turski zamah u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 20. 7. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/5_1_1.html

4. Bitka na rijeci Marici 1371. godine

U vrijeme dok su se srpski velikaši borili oko teritorijalne prevlasti, Osmanlije su pristizale i na europski teritorij.²⁴ Godine 1354. osvojili su Galipolje, nakon čega su postigli niz vojnih uspjeha. Osvojili su Didimotiku 1360. godine, zatim 1362. godine pod osmansku vlast padaju i Edirne, a naposljetku 1363. godine zauzimaju i Plovdiv. Neposredno nakon toga započelo je naseljavanje Osmanlija u dolinu rijeke Marice.²⁵ Sima Ćirković u svojoj knjizi ističe kako su već između 1364. i 1365. godine postali susjedi oblasti Uglješe Mrnjavčevića.²⁶

Uočivši opasnost od Osmanlija koja je prijetila njegovoj oblasti, Uglješa Mrnjavčević pokušao je stvoriti koaliciju svih ugroženih zemalja kako bi se suprotstavili Osmanlijama. Cilj koji je trebala imati navedena koalicija bio je protjerivanje Osmanlija s Balkanskog poluotoka.²⁷ Diplomatski potezi koje je Uglješa pokušao povući najviše su se ticali pokušaja uspostave savezništva s Bizantom. Išavši u svojem naumu do krajnjih granica, Uglješa je bio spreman Carigradskoj patrijaršiji priznati jurisdikciju nad svojom oblasti, međutim ni to nije bilo dovoljno.²⁸ S obzirom na to da koalicija nije uspostavljena, Uglješa se počeo samostalno pripremati za sukob s Osmanlijama budući da je bilo pitanje dana kada će napasti. Njegov brat i kralj Vukašin odazvao se njegovom pozivu i priključio se pripremanama i time odgađa sukob s Nikolom Altomanovićem.²⁹ Vukašin i Uglješa krenuli su s vojskom prema Jedrenima, a sa osmanskom vojskom susreli su se na desnoj obali rijeke Marice u blizini Černomena (danas grad Ormenio u sjevernoj Grčkoj).³⁰ Do bitke je došlo 26. rujna 1371. godine, a u bitki su oba srpska velikaša izgubila život. Najveći je dio vojske stradao u bitki, dok se tek maleni dio uspio spasiti.³¹

²⁴ Ćirković, *Srbi u srednjem veku*, str. 164.

²⁵ Blagojević, *Srbija u doba Nemanjića*, str. 219.

²⁶ Ćirković, *Srbi u srednjem veku*, str. 164.

²⁷ Babić et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 447.

²⁸ Blagojević, *Srbija u doba Nemanjića*, str. 219.

²⁹ Babić et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 446-447.

³⁰ Vukašin. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 21. 7. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65623>

³¹ Babić et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 447.

preuzeo drugu titulu nego mu je ostala titula „kneza“ koju je imao još za vrijeme vladavine cara Uroša. Njegova moć iznimno raste u periodu između Maričke i Kosovske bitke tako da s vremenom uz titulu kneza prima i titulu „gospodina Srba“. ³³

Skupina autora knjige *Historija naroda Jugoslavije* navodi da je ishod Maričke bitke bio sudbonosan ponajviše za Makedoniju, ali i cijeli Balkanski poluotok jer Osmanlije ne samo da nisu protjerane s njegova područja nego su se ondje i stabilizirale. Godinu dana nakon same bitke započinju prodori osmanskih pljačkaša duboko u makedonski i grčki teritorij. U Vukašinovim oblastima počeo je vladati kralj Marko koji je postao osmanski vazal.³⁴ Rade Mihaljčić u svojoj knjizi *Kraj srpskog carstva* iznosi podatak kako je Marko priznao vrhovnu osmansku vlast odmah kada se Tvrtko I. proglasio kraljem Srba.³⁵ Budući da se kao osmanski vazal našao u nezavidnom položaju, oblasni gospodari kojima je njegova oblast bila susjedna iskoristili su njegov problem za vlastite teritorijalne interese. Velikaška obitelj Balšića preotela mu je Prizren, Vuk Branković Skoplje, a Andrija Gropa Ohrid. Osim njega osmanskim vazalima postali su i braća Jovan Dragaš i Konstantin Dejanović. Priznavši osmansku vlast Dejanovići su zadržali samostalnu unutarnju upravu.³⁶

Srpski poraz u bitki na rijeci Marici zapravo se može smatrati uvodom u niz kršćanskih sukoba s Osmanlijama koji su u najvećoj mjeri završavali potpunim kršćanskim porazom te su omogućili osmansku ekspanziju, koja je trajala gotovo dva stoljeća.³⁷

³³ Blagojević, *Srbija u doba Nemanjića*, str. 219-222.

³⁴ Babić et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 447.

³⁵ Rade Mihaljčić, *Kraj srpskog carstva*, (Beograd: Beogradsko-izdavački grafički institut, 1989), str. 191.

³⁶ Babić et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 447.

³⁷ Marička bitka. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 21. 7. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=38893>

5. Bitka na Kosovu polju 1389. godine

Nakon Maričke bitke 1371. godine Osmanlije započinju aktivne upade na srpski teritorij. Miljan Gogić u svojem znanstvenom članku navodi dvije bitke koje su prethodile bitki na Kosovu polju, a to su bitka kod Paraćina (1380./81.) i bitka kod Pločnika (1386.). Prema tom podatku, sukobi kneza Lazara s Osmanlijama započeli su gotovo deset godina prije velike bitke na Kosovu polju. Cijeli period od 1371. do 1389. godine obilježen je neprekidnim bitkama s Osmanlijama koje se mogu gradirati – u početku su to sukobi s pljačkašima, potom s manjim vojnim jedinicama, a na kraju to eskalira u sukob 1389. godine.³⁸ Uvodom neposredno u bitku na Kosovu može se smatrati bitka kod Bileće iz 1388. godine kada se Murat umiješao u sukob između oblasnih gospodara Balšića i bosanskog bana Tvrtka I. Murat u tom sukobu gubi, a sljedeći teritorij na redu bio je teritorij Vuka Brankovića. Budući da su kršćani očekivali bitku koja je uslijedila započeli su sastavljati vojsku. Činili su ju odredi kneza Lazara, Vuka Brankovića i Tvrtka I. koju je predvodio vojvoda Vlatko Vuković. Bitka se odigrala 15. lipnja 1389. godine na Kosovu polju u blizini Prištine, poginula su oba vladara (Lazar i Murat), a o samim detaljima vezanim uz bitku govorit će se u narednom potpoglavlju budući da je tema po mnogo čemu iznimno kompleksna.³⁹ Kada je riječ o broju vojnika koji su se sukobili, različiti izvori nude razne podatke. Naprimjer, u članku „Despot Stefan Lazarević i naše vreme“ Ilija Z. Kajtez navodi da je Murat imao 35.000 vojnika (neki izvori govore čak i do 50.000), a knez Lazar upola manje.⁴⁰ U knjizi *Osman's Dream*, Caroline Finkel stoji podatak da je osmansku vojsku činilo 25.000 ljudi, a srpsku vojsku 16.000.⁴¹

Što se tiče rasporeda vojnika, detaljno o tome piše Joseph von Hammer u svojoj knjizi *Historija turskog (osmanskog) carstva*. Piše da su vojsku činili „nevjernici od sedam jezika“ navodeći Srbe, Bosance, Albance, Bugare, Vlahe, Poljake i Mađare. Prema njegovom navodu, vojska je na kršćanskoj strani bila raspoređena tako da je knez Lazar bio u središtu. Vuk Branković zapovijedao je desnim, a Vlatko Vuković lijevim krilom. Na osmanskoj strani, Murat se nalazio s

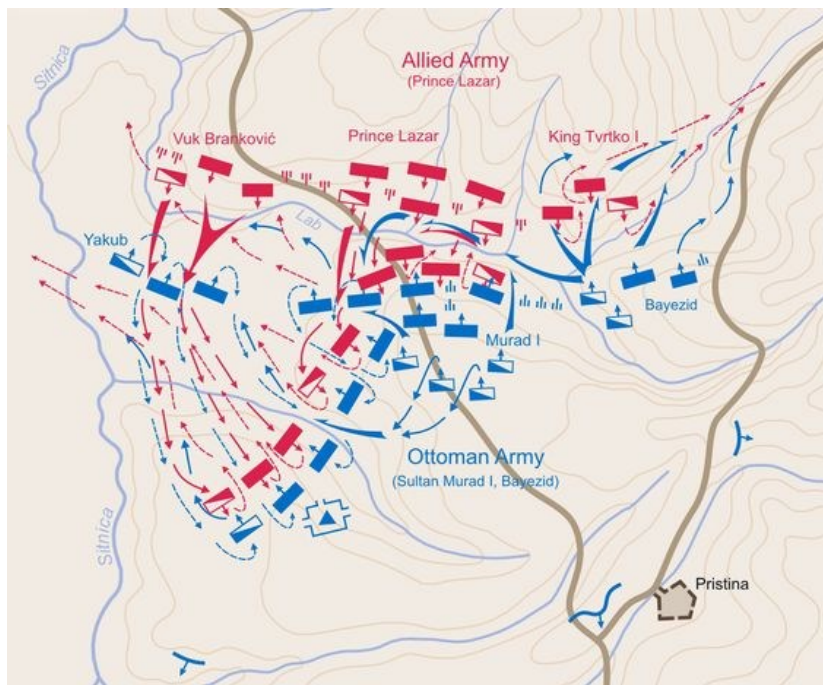
³⁸ Miljan Gogić, „Rimokatolička župa Novog Brda u kasno srednjem vijeku“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, br. 58 (2016): 1-26, str. 22., <https://hrcak.srce.hr/170514>

³⁹ Ćirković, *Srbi u srednjem veku*, str. 185-186.

⁴⁰ Ilija Z. Kajtez, „Despot Stefan Lazarević i naše vreme“, *Napredak - časopis za političku teoriju i praksu* 2, no. 1 (2021): 69-90. <https://doi.org/10.5937/napredak2-31386>.

⁴¹ Caroline Finkel, *Osman's Dream*, (New York: Basic Books, 2007), mrežno izdanje, pristupljeno 8. 8. 2022. str. 40. <https://pdfcoffee.com/osmans-dream-the-history-of-the-ottoman-empire-1pdf-pdf-free.html>

vojskom u sredini nasuprot Lazaru, desnim krilom zapovijedao je Bajazid, a lijevim krilom Jakub. Obojici su bili dodijeljeni begovi i age. S Bajazidom na desnom krilu bili su Evrenos-beg i Kurd, a na lijevom krilu uz Jakuba nalazili su se Aine-beg i Saridže-paša. Imali su i zapovjednika topova, Hajdera koji se nalazio na čeonj strani s topovima. Vojsku su činili janjičari.⁴²

Karta 2 - Raspored kršćanske i osmanske vojske⁴³

Posljedice bitke bile su katastrofalne za srpske zemlje. Nakon smrti Murata, njegov sin Bajazid preuzeo je očevu vlast, naredivši da se pogubi njegov brat Jakub kako ne bi došlo do sukoba te se velikom brzinom s vojskom povukao s Kosovog polja kako bi u prijestolnici učvrstio vlast. Zbog iznimno brzog povlačenja s mjesta bitke mnogi su to protumačili kao osmanski poraz. Bitku su preživjeli Vuk Branković i Vlatko Vuković.⁴⁴

5.1. Između povijesne zbilje i legende

Kosovska bitka najintrigantnija je bitka o kojoj će se govoriti u ovome završnome radu iz nekoliko razloga. Prvenstveno, ono što ovu bitku čini drukčijom od ostalih jest manjak pouzdane

⁴² Joseph von Hammer, *Historija turskog (osmanskog) carstva*, (Zagreb: Elbookers, 1979), mrežno izdanje, pristupljno 3. 8. 2022., str. 74. <https://wiac.info/docview>

⁴³ <https://www.pinterest.co.uk/pin/599401031631263187/> (preuzeto 22. 7. 2022.)

⁴⁴ Babić, et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 451-452.

literature. Taj manjak literature doveo je do još jednog fenomena, a to je stvaranje legende čije se izmišljene pojedinosti isprepliću s povijesnom zbiljom. Iz tog je razloga teško razdvojiti istinu od neistine. Valentina D. Pitulić u svojem znanstvenom članku „Kosovska bitka između istorijskih izvora i epske legende“ govori upravo o ovome fenomenu. Pitulić u početku iznosi nepobitnu činjenicu da bizantski, srpski i osmanski izvori nude minimalne podatke o samome tijeku i konačnome ishodu bitke na Kosovu polju. Dok su povijesni izvori oskudni, epska legenda koja se razvila na temelju njihovih nedostataka iznimno je detaljna. Sadržava ono što historiografija ne poznaje sa sigurnošću – detaljne opise sudionika bitke, sami tijek i konačni ishod bitke, a na kraju i kult kneza Lazara. Ono što se sa sigurnošću zna jest datum odigravanja bitke, a to je 15. lipnja 1389. godine po julijanskom ili 28. lipnja 1389. godine po gregorijanskom kalendaru na dan pravoslavnog praznika Vidovdana. Neka svjedočanstva tvrde da je bitka započela i završila istoga dana.⁴⁵ S navodima Valentine D. Pitulić o trajanju bitke slažu se i navodi u knjizi *Osman's Dream* Caroline Finkel. Prema podacima ove knjige, bitka je trajala osam sati.⁴⁶ Osim toga, ono što se sa sigurnošću može tvrditi je i da su oba vođe (Lazar i Murat I.) poginuli u toj bitki. O tijeku i ishodu ove bitke povijesni izvori ne svjedoče jer sačuvana pisma i diplomatski akti govore samo o utisku o bitki te podatak da su oba vladara poginula. Legenda koja se isprepliće s povijesnom zbiljom utkana je iznimno rano u povijesne izvore i iz tog razloga se samo najstariji izvori smatraju relevantnima, oni koji su sačuvani prije nastanka legende. Što su izvori stariji to su detaljniji, ali moraju se uzeti s rezervom i ne smatraju se relevantnima jer su prepuni subjektivnih mišljenja autora i pod utjecajem su legende. Pitulić navodi one činjenice koje su zasigurno istinite i znaju se iz povijesnih izvora: Osmanlije napadaju Srbe, put kojim dolaze do Srba jest od Plovdiva do Gazimestana, vrijeme i mjesto održavanja bitke, prisutan početni uspjeh srpske vojske, a zatim dolazi do preokreta i na koncu pogibaju oba vladara. Kao što se može vidjeti iz priloženog jest da nedostaju podaci o samome tijeku bitke i detaljnije o ishodu. Povjesničar Mihajlo Dinić istražio je Kosovsku bitku, ali samo na osnovu izvora koji su nastali do kraja 1389. godine. Ti izvori nisu mogli biti zahvaćeni legendom. Izvori iz 1389. godine potvrđuju dan kada je došlo do bitke, da su u bitki sudjelovali odredi kneza Lazara, Vuka Brankovića i bosanskoga bana Tvrtka I. Osmansku

⁴⁵ Valentina D. Pitulić, „Kosovska bitka između istorijskih izvora i epske legende“, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, no. 42-2 (2012): 99-112, str. 99., <https://data-scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0354-32931202099P&lang=sr>

⁴⁶ Finkel, *Osman's Dream*, str. 40., pristupljeno 8. 8. 2022., <https://pdfcoffee.com/osmans-dream-the-history-of-the-ottoman-empire-1pdf-pdf-free.html>

vojsku vodio je Murat I. sa svojim sinovima, a Lazar i Murat izgubili su svoje živote. Izvori iz navedene godine nisu suglasni kada se govori o ishodu bitke. Jedni navode srpsku pobjedu, drugi su neodređeni, ali Pitulić piše kako niti jedan izvor ne spominje osmansku pobjedu.⁴⁷

Što se tiče kasnijih izvora, Danilovo *Slovo o knezu Lazaru* iz 15. st. govori o velikoj količini mrtvih vojnika, o smrti oba vladara te o mjestu na kojem je pokopan knez Lazar. Osmanski srednjovjekovni povjesničari također pišu o tijeku bitke, a Ašik-paša Zade govori o rasporedu vojske koji se razlikuje od onoga u kršćanskim izvorima. Prema zapisima Ašik-paše, knez Lazar bio je nasuprot krilu vojske koju je predvodio Jakub. Kršćanski izvori navode da je Lazar bio u samome centru koji je išao u susret vojsci koju je predvodio sam Murat. Ono što se može zaključiti iz analize ovih izvora jest da su suglasni u tome da je Murata ubio netko sa srpske strane. Jedan od izvora iz 15. st., *Dukina kronika*, navodi kako je Murata ubio: „Neki mladić iz redova Srba, plemića, hrabar i lukav kao nitko među tamošnjim – kako se ispostavilo – napustio je redove kršćana i dojurio, kao da je prebjegao usred turskih trupa. Turci su ga uhvatili, ali on je nazvao imenom njihova vladara i rekao „Želim da ga vidim i kažem kako iz ove bitke da izađe kao pobjednik.“ Posle toga su ga odveli do vladara, a Murat dade znak rukom da mu pristupi; mladić mu priđe i nanese (caru) kratkim mačem smrtonosnu ranu, posle čega su ga Muratovi stražari isjekli u komade.“⁴⁸ Izvor ne navodi ime junaka koji je ubio Murata, čak se ne zna ni iz čijeg vojnog odreda dolazi vojnik (srpski odredi predvođeni Vukom i Lazarom ili bosanski odred predvođen Vlatkom Vukovićem u ime Tvrtka I.). Nekoliko desetljeća kasnije izvori navode ime Milo ili Miloš. I osmanski i srpski izvori slažu se u činjenici da je kršćanski vojnik ubio Murata te da za njegovu smrt krive njegove čuvare bez čijeg je nadzora u tom trenu bio. Oko ostalih pojedinosti izvori se ne mogu usuglasiti, čak ni kada je u pitanju podatak u kojem trenutku Murat biva ubijen. Je li to na početku boja tijekom ili pred sam kraj. Kako vrijeme odmiče, u srpskoj legendi javlja se podatak da je Murata ubio Miloš Kobilić (ili Obilić). Taj čin opisan je kao velika prevara, u kojoj Miloš govori Osmanlijama kako želi prijeći na njihovu stranu, oni ga odvede do Muratova šatora i kada prema običaju klekne pred sultana kako bi mu poljubio noge u znak poštovanja i pokornosti uzima skriveni bodež i ubija ga.⁴⁹ O Miloševom imenu i prezimenu progovara Tomo Maretić koji navodi da se među grbovima starih srpskih obitelji nalazi grb

⁴⁷ Pitulić, „Kosovska bitka“, str. 99-101.

⁴⁸ Isto, str. 102-106.

⁴⁹ Noel Malcolm, *Kosovo: a short history*, (New York: Univerity Pres, 1999.), str. 68-71

Kobilića na kojem se nalazi glava kobile. Pretpostavlja se da je srpska epska tradicija izmijenila prezime Milošu jer se činilo neumjesno da tako moćan junak nosi prezime po „kobili“. Vjerojatno mu je zbog toga prezime iz Kobilić izmijenjeno u Obilić. Je li Miloš (K)Obilić povijesna ili epska osoba ne može se znati sa sigurnošću. Srpski izvori od 15. st. pa nadalje počinju navoditi njegovo ime i prezime kao identitet osobe koja je ubila osmanskog vladara, ali mora se uzeti u obzir činjenica da je legenda tada već bila dobro razvijena. Osmanski izvori pišu da je Murat poginuo od srpske ruke no niti jedan izvor ne navodi ime i prezime osobe koja ga je usmrtila.⁵⁰ Ono što je još važno za istaknuti jest da su se kroz legendu razvila tri tipa likova čije su titule produkt završetka bitke na Kosovu polju. Junak je postao Miloš (K)Obilić koji je ubio osmanskog vladara, knez Lazar je postao svetitelj jer se žrtvovao za svoj narod, a Vuk Branković koji je preživio bitku obilježen je kao izdajnik. Teret izdajnika nosi iz razloga što je ostao živ, a narod mu sudeći po narodnoj predaji to nikada nije oprostio.⁵¹

6. Burno razdoblje Srpske despotovine

Ishodom bitke na Kosovu polju srpska država nije bila u potpunosti poražena. Muratov sin Bajazid I. ponudio je kneginji Milici, supruzi kneza Lazara i njihovome sinu Stefanu, vazalni položaj koji su oni na koncu prihvatili. Razlog prihvaćanja vazalnoga odnosa ujedno je bio i taj što ugarski kralj Žigmund planira zauzeti sjeverne dijelove srpske oblasti. Situacija i unutar same Srbije nije bila stabilna. Naime, Vuk Branković koji je iz Kosovske bitke izašao živ nastavio je pružati otpor Osmanlijama iz Prištine. Kneginja Milica, vjerojatno uplašena mogućeg unutarnjeg sukoba sa sinom prihvaća vazalni odnos, a kao znak prihvaćanja nagodbe, šalje svoju kći Oliveru Bajazidu u harem. Bajazidu odlaze i braća Vuk i Stefan Lazarević kako bi mu se poklonili i time pokazali da prihvaćaju vazalni odnos. Vazalna obveza prema Osmanlijama očitovala se kroz slanje pomoćnih srpskih vojnika za osmanske pohode i u plaćanju godišnjeg poreza u iznosu 40.000 dukata. Ni Vuk Branković kojeg se kneginja Milica pribojavala nije dugo pružao otpor Osmanlijama. Računao je na pomoć ugarskog kralja Žigmunda u borbi protiv Osmanlija, ali nije ju dobio. Iz tog razloga godine 1392. predaje Skoplje Osmanlijama. Time je također postao njihov

⁵⁰ Pitulić, „Kosovska bitka“, str. 106.

⁵¹ Valentina Pitulić, „Poreklo junaka u varijantama epskih pesama kosovskog ciklusa“, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, no. 37 (2007): 173-186, str. 173. <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0354-32930737173P&lang=sr>

vazal imajući na leđima teret identičan kao Lazarevići. Kneginja je Milica vladala u svojoj oblasti do punoljetnosti sina Stefana Lazarevića⁵² (oko 1377 – 1427)⁵³. Nakon što je 1393. godine legalno preuzeo vlast kneginja se zamonašila i s imenom Jevgenija odstupila s vlasti. Stefan Lazarević imao je svojega biografa koji je u svojim zapisima naveo kako se Stefan trudio obnoviti Srbiju, ali nije mogao potpuno uspjeti u naumu budući da je sve morao podvrgavati Bajazidovoj volji.⁵⁴

Prva bitka iz ovog burnog razdoblja jest bitka na Rovinama 1395. godine koja se odvila između Bajazida I. i vlaškog vojvode Ivana Mirče. U toj bitki sudjelovalo je nekoliko srpskih vazala. Među njima, tu je bio i Stefan Lazarević, kojemu je ovo kao osmanskome vazalu bila prva bitka.⁵⁵ Osim Stefana Lazarevića kao osmanski vazali protiv vlaškog vojvode borili su se Konstanin Dejanović te kralj Marko, sin Vukašina Mrnjavčevića. Obojica su u bitki izgubili život. Posljedice toga bile su takve da su Osmanlije njihovim oblastima ukinuli povlašteni status i ondje postavljaju svoju vlast.⁵⁶ Ivanu Mirči pomogao je mađarski odred vojske koji je vodio Žigmund. Zahvaljujući pomoći Mađara, Mirča je porazio Bajazida I. Ova pobjeda kršćanske vojske daje vjetar u leđa europskim zemljama. Carigradski, engleski, francuski, mađarski i njemački vitezovi zajedno su se borili već naredne godine, 1396. protiv Bajazida u bitki kod Nikopolja. U navedenoj bitki pobjedu je odnio Bajazid I. Skupina autora *Historije naroda Jugoslavije* naglašava kako je Bajazid odnio pobjedu posebno zbog toga što je u bitki sudjelovao Stefan Lazarević sa svojom vojskom kao vazal. Također, nakon pobjede kod Nikopolja, Bajazid je veliki dio oblasti Vuka Brankovića predao na upravljanje Stefanu Lazareviću.⁵⁷

Posljednja velika bitka u kojoj su srpski plemići (Stefan i Vuk Lazarević, Đurađ i Grgur Branković) sudjelovali kao vazali na strani sultana Bajazida bila je bitka kod Angore.⁵⁸ Naime, Timur Lenk, osnivač Timuridskoga Carstva vodio je niz bitki koje su imale zajednički cilj, a to je obnova Mongolskoga Carstva. Kako je Carstvo Timura raslo, tako je sultanu Bajazidu I. njegova snaga sve više počela smetati. Do odlučujuće bitke između ova dva vladara došlo je 1402. godine u bitki kod Angore (današnji grad Ankara) u kojem je Timur potpuno skršio osmansku vojsku i

⁵² Babić et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 454-455.

⁵³ Lazarević, Stefan. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35699>

⁵⁴ Babić et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 454-455.

⁵⁵ Kajtez, „Despot Stefan Lazarević i naše vreme“, str. 73.

⁵⁶ Babić et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 448.

⁵⁷ Isto, str. 455.

⁵⁸ Isto, str. 455-456.

zarobio je Bajazida I. koji je u zarobljeništvu i umro.⁵⁹ Posljedice Angorske bitke za srpske zemlje nisu bile toliko kaotične kao za osmansku stranu. Nakon bitke srpski su vazali otišli u Carigrad. Među njima bio je i Stefan koji iste godine od bizantskog cara Manuela II. Paleologa dobiva titulu despota.⁶⁰ U ovome periodu dolazi do unutarnjih sukoba između srpskih plemića. Naime, Đurađ Branković (oko 1375. – 1456.)⁶¹, bratić despota Stefana, počeo se približavati Sulejmanu, Bajazidovom najstarijem sinu u nadi da će mu omogućiti bolji položaj u Srpskoj despotovini. Iz tog razloga despot Stefan bratića zatvara u carigradski zatvor iz kojeg je ovaj pobjegao i otišao Sulejmanu. Kada su se iz Carigrada preko Zete despot Stefan i njegov brat Vuk Lazarević vraćali u Srbiju na Kosovu ih je čekala vojska Sulejmana i Đurđa Brankovića. Dolazi do bitke kod Tripolja na Kosovu 1402. godine. Stefanu i Vuku pomogao je Stefanov zet Đurađ Stracimirović koji je ujedno bio i gospodar Zete. Autori *Historije naroda Jugoslavije* smatraju da je Stefan pobijedio bratića i Sulejmana upravo zbog Stracimirovićeve pomoći. Nakon ove bitke dolazi do sukoba između braće Lazarevića zbog Vukove želje za podjelom vlasti te on nakon pobjede kod Tripolja odlazi Sulejmanu.⁶² Sulejman je od početka svoje vladavine otvoreno pokazivao sklonost Brankovićima nad Lazarevićima. Iz tog je razloga despot Stefan, kako bi oslabio Sulejmana, pružao podršku njegovom bratu Musi kojem je plan bio zavladati osmanskom državom na europskom području. Kada je došlo do bitke nedaleko od Carigrada između Muse i Sulejmana i nakon što je Musa poražen, Vuk Lazarević i Lazar Branković krenuli su se vraćati u Srbiju.⁶³ Godine 1410. kod Plodiva Vuk i Lazar bivaju uhvaćeni i pogubljeni od strane Musinih ljudi jer su se, nakon što su uvidjeli da će Musa izgubiti, ponovno vratili na Sulejmanovu stranu.⁶⁴ Nakon tog događaja despot Stefan i Đurađ Branković ostaju sami te se odlučuju na pomirbu. Njih su se dvojica zajedno počeli boriti protiv Muse, a na taj su način pomagali Bajazidovog trećeg sina,

⁵⁹ Dražen Krajcar, *Timur Lenk – okrutni osvajač pred kojim su padala carstva (1336.)*, Povijest.hr, pristupljeno 2. 8. 2022. <https://povijest.hr/nadanasnjidan/timur-lenk-okrutni-osvajac-pred-kojim-su-padala-carstva-1336/>

⁶⁰ Radišić, „Pad Srbije i Bosne pod Osmansko Carstvo“, str. 8.

⁶¹ Branković, Đurađ. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9275>

⁶² Babić, et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 456.

⁶³ Sima Ćirković, *Srbi među europskim narodima*, (Zagreb, 2008), mrežno izdanje, pristupljeno 2. 8. 2022.

<http://www.mo-vrebac-pavlovac.hr/attachments/article/451/Sima%20%C4%86irkovi%C4%87%20SRBI%20ME%C4%90U%20EVROPSKIM%20NARODIMA.pdf>, str. 68.

⁶⁴ Kajtez, „Despot Stefan Lazarević i naše vreme“, str. 81.

Mehmeda I. da učvrsti svoju vlast. Iz razloga što Stefan nije imao nasljednika, Đurađ Branković preuzeo je ulogu despota nakon Stefanove smrti.⁶⁵

6.1. Između dvije vatre

Kako bi se bolje razumjelo stanje koje će uslijediti nakon smrti despota Stefana Lazarevića, mora se spomenuti još jedan fenomen u kojem se onovremena Srpska despotovina pronašla za vrijeme vladavine despota Stefana, a to je dvostruki vazalni odnos. U prethodnom poglavlju jasno je opisan način na koji je despot Stefan Lazarević postao osmanski vazal, međutim ono što nije rečeno jest činjenica da je on, osim što je bio osmanski, bio i ugarski vazal. Kada je nakon Angorske bitke 1402. godine nastupila borba za prijestolje između tri Bajazidova sina (Sulejman, Musa, Mehmet) despot Stefan Lazarević pokušava pronaći saveznike među kršćanskim zemljama. Glavni predmet interesa postaje mu Ugarska. Ugarski kralj Žigmund potom pristaje na savezništvo sa Stefanom protiv Osmanlija. Žigmund mu na upravu dodjeljuje Beograd, Golubac i dio Mačvanske banovine. Tim je činom Stefan postao i ugarski vazal. Beograd se malo po malo oporavljao, narod se počeo naseljavati unutar grada i on počinje predstavljati jaku vojnu utvrdu koja bi mogla štititi Ugarsku od Osmanlija. O ovome povijesnom događaju pisao je biograf despota Stefana Lazarevića, Konstantin Filozof: „Od svih... strana sabra najbogatije ljude i naseli u... gradu i udostoji... i dade povlastice... i pečat zlatni ovima dade...da ne daju nigdje carine... izmoli i utvrdi od okolnih... gospodara... i od... kralja (Mađarske)... svako oslobođenje trgovcima... počеше dolaziti (stanovnici) i za malo vreme gusto naseli... grad.“ Uz to što je grad postao važno središte u kojem se počinju naseljavati stanovnici, predstavljao je i jako obrambeno središte. Grad je bio prepun topova za obranu od Osmanlija: „Ovdje... došavši našoh najkrasnije mjesto od davnina, preveliki grad Beograd, koji je po slučaju razrušen... (...) Zahvaljujući graditeljskim naporima despota... Beograd je postao najveći srpski grad i najveća srpska tvrđava predturskog doba, pa su ga... putopisci s ushićenjem... proglašavali neosvojivim gradom.“⁶⁶

Stefan je, otprilike godinu dana prije smrti potpisao ugovor u Tati 1426. godine. Tim ugovorom reguliran je vazalni odnos Srbije prema Ugarskoj. Osim toga, Đurađ Branković priznat

⁶⁵ Ćirković, *Srbi među europskim narodima*, pristupljeno 2. 8. 2022. <http://www.mo-vrebac-pavlovac.hr/attachments/article/451/Sima%20%C4%86irkovi%C4%87%20SRBI%20ME%C4%90U%20EVROPSKIM%20NARODIMA.pdf>, str. 68.

⁶⁶ Kajtez, „Despot Stefan Lazarević i naše vreme“, str 79-80.

je kao Stefanov nasljednik. Također, određeno je i da se Beograd i Mačva vrte Ugarskoj po Stefanovoj smrti, a ukoliko bi Đurađ umro bez nasljednika vratio bi u Ugarskoj i sve preostale posjede koje je Stefan još prije dobio stupivši u vazalni odnos.⁶⁷ Dvostruki vazalni odnos nije bilo lako održavati. I tom fenomenu Konstantin Filozof napisao je nekoliko riječi: „Po istočnomu svijetu vladari sa zapadnima bijahu kao neprijatelji. Pljačkali su im zemlje i ratovali jedan s drugim, a ovaj (tj. despot) šalje svoju vojsku istočnima (Turcima) protiv zapadnih, a zapadnima je sam odlazio na svakojaka savjetovanja. I ovo oboje činio je javno i tijekom mnogih godina. Nitko, dakle, nije mogao tako nešto činiti, samo on jedini, veliki i čudni u premudrosti i sili (...)“. Ova misao Konstantina Filozofa mora se uzeti s rezervom jer su zapisi pisani neobjektivno. Kada je u pitanju povijesna zbilja, teret dvostrukog vazalstva bio je puno teži i opasniji. Despot Stefan bio je na meti pritiska s obje strane. Nakon smrti sultana Mehmeda I. njegov sin i nasljednik Murat II. u više je navrata kažnjavao despota za pomoć Ugarskoj. Despot Stefan Lazarević umro je 1427. godine. Srbija se tada nalazi u još težem položaju nego što je to činilo dvostruko vazalstvo.⁶⁸

6.2. Smrt despota i smrt kralja

Nasljednika despota Stefana Lazarevića, gospodina i od 1429. godine despota Đurđa Brankovića nisu na vlasti dočekale ništa bolje okolnosti. Kako bi očuvao položaj dvostrukoga vazalstva i stabilizirao situaciju, Đurađ je jednu svoju kćer Katarinu udao za grofa Ulrika Celjskog koji je bio u rodu s kraljem Žigmundom, a drugu kćer Maru poslao je u harem sultanu Muratu II. uz to mu za miraz priznavši Toplicu i Dubočicu. Uz sve napore situacija se ipak nije smirila.⁶⁹ Kada je Žigmund čuo da je Stefan umro, preuzeo je Beograd, sjevernu Mačvu, a Đurađu je na upravljanje ostala južna i zapadna Mačva zajedno s gradovima Valjevom, Zajačom i Krupnjem. Ugarski kralj tražio je da mu se preda Golubac kojeg zapovjednik grada Jeremija nije htio predati bez odštete u vrijednosti 12.000 dukata. Kada mu svota nije bila isplaćena, grad je prepustio Osmanlijama.⁷⁰

⁶⁷ Vasilj Popović, *Istočno pitanje*, (Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika, 1965), str. 29.

⁶⁸ Ćirković, *Srbi među europskim narodima*, str. 74.

⁶⁹ Isto, str. 74.

⁷⁰ Ćorović, *Despot Đurađ Branković u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 5. 8. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_5_1.html

Kako Osmanlijama nije odgovarao preveliki ugarski utjecaj u Srbiji, Murat II. je ubrzo osvojio Niš, Kruševac i pristiže do Novog Brda. Dolazi do bitke kod Ravanice 19. studenog 1427. godine između osmanske vojske s jedne strane i ugarsko-srpske vojske na drugoj strani. Uslijedila je velika bitka za Golubac 1428. godine koji su opsjedali Ugari, a Osmanlije su branile grad. Tijekom svih tih borbi za navedeni grad, velika ratna razaranja zahvatila su cijelu južnu i istočnu Srbiju. U prosincu 1437. godine preminuo je ugarski kralj Žigmund, a to je sa sobom donijelo nove probleme. Kralja Žigmunda nasljeđuje Albert II. Habsburški koji na početku svoje vladavine nije previše pozornosti posvećivao južnim granicama svoje zemlje budući da je odmah nakon krunisanja otišao u Češku kako bi stabilizirao vlast i onemogućio djelovanje opozicije i Kazimira, pretendenta na prijestolje i brata poljskoga kralja. Osmanlije su iznimno dobro iskoristile Albertovo odsustvo te 1438. godine napadaju Erdelj. Drugi odred osmanske vojske ulazi u istočnu Srbiju te osvaja Ravanicu, a treći odlazi na teritorij Bosne. Ćorović smatra da ovi potezi nisu bili prave vojne operacije već su na teritorije slani izvidnički odredi. Prava bitka odigrat će se godinu dana kasnije.⁷¹

7. Pad Smedereva 1439. godine

Plan Osmanlija ogledao se u zauzeću čitave Srpske despotovine koja je trebala služiti kao pozadinski štit protiv Ugara.⁷² Murat II. poveo je vojsku u travnju 1439. godine prema Srbiji. Situacija je u samoj zemlji za to vrijeme bila iznimno komplicirana. Osmanlije su ubrzo započele opsadu Novog Brda i Smedereva koje je branio Đurađev sin Grgur s Tomom Kantakuzenom. Đurađ se odlučio otići u Ugarsku tražiti pomoć protiv Osmanlija, budući da su zbog ugarskih akcija na srpskom teritoriju u znak odmazde Osmanlije i napale.⁷³ Skupina autora *Historije naroda Jugoslavije* navodi kako je opsada Smedereva trajala tri mjeseca. Nakon tri mjeseca bombardiranja Smederevo je palo, a s njim pada i Srpska despotovina. Upraviteljem i namjesnikom grada postaje skopski sandžak-beg Isak.⁷⁴

⁷¹ Ćorović, *Despot Đurađ Branković u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 5. 8. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_5_1.html

⁷² Babić, et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 472.

⁷³ Ćorović, *Prvi pad Srbije u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 5. 8. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_6_1.html

⁷⁴ Babić et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 472.

Postavlja se pitanje zbog čega ugarski kralj nije pomogao srpskome despotu tijekom ove opsade. Vladimir Ćorović prikazuje ovaj događaj iz perspektive kralja Alberta II. Habsburškog. Naime, Albert je bio voljan pomoći Srbiji, međutim stanje unutar Ugarske spriječilo ga je u tome. Ugarski su velikaši na sve načine pokušavali oslabiti njemački utjecaj koji je dolazio s Albertom na tronu. S određenom količinom vojske Albert je došao do Slankamena, ali dalje nije išao i Smederevu nije pružio neophodnu pomoć. Točan dan pada Smedereva bio je 18. kolovoz 1439. godine. Nakon toga jedina zemlja koja je ostala u rukama srpske vlasti bila je Zeta. Međutim, Osmanlije nisu stale ovdje. Već sljedeće godine Murat II. kreće sa svojom vojskom prema Beogradu. Opsadu Beograda Murat je započeo u proljeće 1440. godine, ali nije ga uspio osvojiti. Nakon šestomjesečne opsade bio je prisiljen na povlačenje.⁷⁵ Vojska koja je činila obranu Beograda bila je sastavljena od nekoliko naroda jugoistočne Europe, a među njima je bilo i Slovenaca koje je predvodio Hrvat Ivan Talovac. Osim njega veliku ulogu imao je i Janko Hunjadi, koji je imao iskustva u ratovanju protiv Osmanlija na području Erdelja, Vlaške i same Srbije. U međuvremenu, iznenada umire i sam kralj Albert II. Habsburški tako da se situacija u Ugarskoj postupno pogoršava zbog sukoba oko prijestolja.⁷⁶ Od svih teritorija koje su Osmanlije zaposjele u ovome periodu, padu je najviše odolijevalo Novo Brdo. Međutim, ni ono se nije uspjelo spasiti. Novo Brdo pada 27. lipnja 1441. godine, a njegovim padom Srpska despotovina u potpunosti nestaje.⁷⁷

7.1. Pokušaj obnove – mir u Segedinu 1444. godine

Nakon što su se unutarnje borbe u Ugarskoj privede kraju i na tron je došao Albertov sin Vladislav, za to vrijeme despot Stefan kreće prema Ugarskoj kako bi mladoga kralja pridobio za saveznika i vratio despotovinu. Vladislav je uz savjetovanje s Jankom Hunjadijem odlučio prihvatiti despotovu ponudu i započeti ozbiljniju borbu protiv Osmanlija. Osim ugarskog kralja i srpskog despota u akciju protiv Osmanlija uključilo se još nekoliko kršćanskih zemalja, a veliku je ulogu imao i onovremeni papa. Vladislav Ćorović za vojsku koja se skupila protiv Osmanlija u ovome povijesnom periodu upotrebljava sintagmu „kršćanska liga“, što bi mogao biti prikladan

⁷⁵ Ćorović, *Prvi pad Srbije* u *Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 5. 8. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_6_1.html

⁷⁶ Babić et. al., *Historija naroda Jugoslavije*, str. 472-473.

⁷⁷ Ćorović, *Prvi pad Srbije* u *Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 5. 8. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_6_1.html

izraz. Snagu koja će se suprotstaviti sultanu Muratu II. činili su vojnici Dubrovačke Republike, vojska s Rodosa, Srbi, Vlasi, Mađari i bizantski vojnici. Dio vojske u ljeto 1443. godine kreće prema Beogradu, a despot Đurađ, ugarski kralj i Janko Hunjadi sa svojim odredima odlaze na jug zemlje u jesen. Do odlučujuće bitke dolazi 3. studenog 1443. kod Niša u kojoj osmanska vojska biva poražena. Ćorović navodi nekoliko podataka o broju kršćanskih vojnika, između ostalog Janko Hunjadi predvodio je kršćansku konjicu koja je brojala 12.000 konjanika. Ovaj poraz iznimno je loše djelovao na Osmanlije i njihov moral. Već narednog mjeseca kršćanska je vojska oslobodila Sofiju od osmanske vlasti. Ovdje zapravo narednu ofenzivu kršćana sprečava zima, stoga su se odlučili na povlačenje. Prilikom povlačenja došlo je do još nekoliko manjih bitki u kojima je kršćanska vojska odnijela pobjedu, a to su bitke kod Kunovice i Melštice. Nakon povlačenja vojska se vratila na ugarski teritorij.⁷⁸

S obzirom na vojne uspjehe kršćanske vojske, sultan Murat II. pristaje na sklapanje i zvaničnoga mira. Krajem srpnja 1444. godine u Segedinu je potpisan mirovni sporazum između sultana Murata II. i srpsko-mađarske koalicije. Prema tom ugovoru, Srbiji je vraćena samostalnost, a despot Đurađ Branković priznat je za vladara. Osmanska strana se obvezala Ugarskoj platiti 100.000 fiorina štete i da šalju vojnu pomoć ugarskom kralju Vladislavu u veličini od 25.000 vojnika. Ugovor je obvezao Srbiju prema sultanu jedino u pitanju plaćanja godišnjega danka. Mir je trebao prema dogovoru trajati deset godina, ali kršćanska vojska nije bila zadovoljna time. Smatrali su da je Osmansko Carstvo oslabljeno, a da je despot Đurađ Branković zagovarao spomenuti mir samo kako bi što prije vratio Srpsku despotovinu. Ugarska vojska odlučila se za nastavak borbe protiv Osmanlija i tražili su srpsku pomoć, ali se despot nije odazvao. Ovaj je čin Janko Hunjadi vjerojatno protumačio kao određenu vrstu izdaje, stoga je putu dozvolio vojsci da se prema srpskom teritoriju ponašaju kao prema neprijateljskoj zemlji. Ugarska vojska dolazi na Kosovo 17. listopada 1448. godine. Ćorović navodi kako je za katastrofalni poraz Hunjadija kriv njegov saveznik, vlaški vojvoda Dan koji je sa svojih 8.000 vojnika u posljednjoj fazi bitke prešao na osmansku stranu, aludirajući na bitku na Kosovom polju iz 1389. godine kada se izdajnikom smatrao preživjeli Vuk Branković. Bitka je trajala tri dana, dok je broj poginulih sezao do 17 000 ugarskih vojnika. Nekoliko godina nakon bitke, tačnije 4. veljače 1451. godine umire osmanski sultan Murat II. Konačni pad Srbije opisat će se u narednom poglavlju gdje će se spomenuti dva

⁷⁸ Ćorović, *Prvi pad Srbije u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 5. 8. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_6_1.html

najznačajnija osmanska sultana koja su zapečatila srpsku sudbinu.⁷⁹ To su sultani Mehmed II. Osvajač (1432. – 1481.)⁸⁰ i Sulejman I. Veličanstveni (1494. – 1566.)⁸¹ (Zakonodavac).⁸²

⁷⁹ Ćorović, *Razlaz između despota i Mađara*, u *Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 5. 8. 2022.

http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_7_1.html

⁸⁰ Mehmed II.. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39900>

⁸¹ Sulejman II. Kanuni. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58713>

⁸² Ćorović, *Razlaz između despota i Mađara*, u *Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 5. 8. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_7_1.html

8. Prividna pobjeda

Sultan Mehmed II. na vlast je došao iznimno mlad. Balkanski vladari osjećali su olakšanje nakon smrti Murata II. jer su smatrali da Mehmed kao devetnaestogodišnji sultan nema dovoljno iskustva kako bi nastavio očeve pohode no mišljenje im se uskoro promijenilo. Samo dvije godine nakon stupanja na sultanski tron, 1453. godine Mehmed osvaja Carigrad i dobiva nadimak Osvajač jer je uspio u onome što njegovi prethodnici Bajazid I. i Murat II. nisu.⁸³

Klika 3 - Opsada Carigrada 1453. godine (zeleni pravokutnici označavaju osmanske snage, ljubičasti pravokutnici označavaju bizantske snage)⁸⁴

Nakon što je osvojio Carigrad, Mehmed je odlučio da je sljedeća na redu za osvajanje Srbija, tačnije plan mu je bio potpuno uništenje Despotovine u vidu zauzimanja Beograda. U to vrijeme Beograd je smatran jednom od najjačih kršćanskih utvrda. U pohod je krenuo već tri godine nakon osvajanja Carigrada, 1456. godine. Zauzimanje je Beograda Osmanlijama bilo od strateške važnosti ponajviše zbog toga što bi otvorilo put prema Ugarskoj.⁸⁵ Prema tom planu, godinu dana prije same akcije opsade Beograda, Osmanlije su zauzele Novo Brdo. Grad je pao nakon četiri dana opsade, 1. lipnja 1455. godine. Nakon osvajanja Novoga Brda Mehmed II.

⁸³ Milorad Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, (Zadar: Sveučilište u Zadru, 2012), str. 73-74, 78.

⁸⁴ <https://www.greece.org/wp-content/uploads/2020/05/Const-screen3.jpg> (pristupljeno 6. 8. 2022.)

⁸⁵ Pavić, *Jugoistočna Europa*, str. 78-79.

osvojio je mjesta bogata rudama: Bihor, Lipljan i još mnogo drugih gradova duž kosovskog područja naposljetku uključujući i Prizren. Kako je bilo jasno da su Osmanlije za krajnji cilj vojne odabrali Beograd, sredinom 1445. godine započeli su dogovori na ugarskom saboru o organiziranju akcije protiv Mehmeda II. Zbog prilika koje su uzdrmale zapadnoeuropske zemlje, (englesko-francuski Stogodišnji rat) najveći teret financijske i vojne organizacije za obranu Beograda zadesio je Mađare.⁸⁶

Mehmed II. započeo je opsadu Smedereva, međutim kada je do njega došla vijest da se sprema kršćanska vojska koja će braniti Beograd, napustio je opsadu Smedereva i krenuo put Beograda, prije no što dođe ugarska vojska u pomoć beogradskim braniteljima. Uz veliku ulogu Janka Hunjadija koji je probio osmansku blokadu na Dunavu, Mehmed II. bio je prisiljen povući se i napustiti opsadu uz enormne gubitke u ljudstvu i opremi. Pavić ističe kako je gubitak ljudstva i opreme Mehmed II. prihvatio s većom olakšicom nego što je prihvatio samu činjenicu da je poražen. Udarac na vladarski ego i moral vojske bio je uvelike znatniji od smrti samih napadača.⁸⁷

S druge strane, kršćanska je vojska pobjedu nad Mehmedom II. skupo platila. Ubrzo nakon bitke počela se širiti kuga, za koju Ćorović piše da su ju donijele Osmanlije. Proširila se duž cijele Srbije sve do Dubrovnika i odnijela sa sobom mnogo života. Od te su bolesti izgubili živote i Janko Hunjadi te Ivan Kapistran, dva najznačajnija branitelja Beograda. Ubrzo nakon toga, 6. siječnja 1456. godine umire i stari despot Đurađ Branković.⁸⁸

8.1 Potpuni poraz

Milorad Pavić u svojoj knjizi *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću* početak vladavine Sulejmana I. Veličanstvenog opisuje na izniman način kao što je to učinio i prilikom opisa vladavine i postignuća Mehmeda II. Osvajača. Sulejman je, kao i Mehmed na vlast došao vrlo mlad. Za ciljeve prvih ratnih pohoda izabrao je upravo one utvrde gdje je Mehmed doživio poraze – Beograd i Rodos.⁸⁹

⁸⁶ Vladimir Ćorović, *Pad Srbije u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 20. 8. 2022. https://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_8_1.html

⁸⁷ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, str. 79.

⁸⁸ Vladimir Ćorović, *Pad Srbije u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 20. 8. 2022. https://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_8_1.html

⁸⁹ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, str. 92.

Na osvajanje Beograda Sulejman se odlučio vjerojatno više iz ekonomskih nego taktičnih razloga. Naime, njegov otac Selim I. širio je Osmansko Carstvo, ali isključivo na muslimanskim područjima. S druge strane, kršćanske zemlje bile su plodnije i Carstvo bi imalo više koristi od njih, stoga se Sulejman odlučuje na širenje nauštrb kršćanskih zemalja. Plan mu je bio započeti s Beogradom, ali ne i stati ondje. Kada bi osvojio Beograd, krenuo bi dalje prema ugarskom teritoriju, a potom bi došao sve do Beča i Rima. Koliko je Sulejman bio izniman kada je u pitanju taktiziranje pohoda na koje je odlazio pokazuje opsada Beograda, koja se odigrala 1521. godine. Naime, u prvoj etapi opsade, Sulejmanovi odredi vojske upadali su na područja u blizini Beograda kako bi ugarskom vodstvu odveli pozornost od glavnog odredišta napada. U tome su svakako uspjeli, a dokaz za to leži u činjenici da, kada je do ugarskog kralja Ludovika došla informacija o opsadi Beograda i dok je on okupio vojsku koja je brojila oko 20.000 vojnika te krenuo prema Beogradu, on je već bio osvojen. Pavić kao razloge za pad Beograda ističe nedovoljno branitelja utvrde, svakako loše zapovjedništvo i izostanak pomoći sa strane (Ludovikova vojska).⁹⁰

Kako bi se ova situacija sagledala detaljnije iz druge perspektive, prikazat će se nekoliko zanimljivih činjenica koje u svojoj knjizi iznosi Vladimir Ćorović. Ćorović za Sulejmanov napad na Beograd krivi Mađare, koji su prema njegovim riječima „izazvali sukob“ time što su odugovlačili prilikom potrebne obnove mirovnog ugovora koji im je ponudio sam Sulejman. Drugim riječima, Sulejman je poslao poslanike u ugarsku, a vlast ih je zatvorila i ubila, stoga je Sulejman kao odgovor na spomenuti događaj objavio rat Ugarskoj. Na početku akcije, Osmanlije su prvo osvojile Šabac koji je pao 7. lipnja 1521. godine. Nakon toga na Savi su izgradili most kako bi mogli preći u Srijem i presjeći mu veze s Beogradom. Nakon Šapca Sulejman je osvojio Zemun, a nakon toga na red je došao Beograd. Kada su ugarski zapovjednici obrane shvatili da im ne dolazi nikakva pomoć, a da je ljudstvo kojim raspolažu previše slabo za obranu, odlučili su se na bijeg prepustivši obranu nižim činovnicima. Beograd je potom pao 29. kolovoza 1521. godine. Sulejman je za zapovjednika postavio Bali-bega, koji se u prethodnim bitkama istaknuo kao izniman vojskovođa i borac. U to vrijeme, srpski despot bio je Stevan Berislavić koji nije mogao zaustaviti osmanski prodor. Prilikom dolaska do Beograda, Sulejman je 30. lipnja 1521. godine napao i opustošio Kupinik, koji je bio despotovo središte. Kada se vratio početkom 1522. godine

⁹⁰ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, str. 94.

u grad koji je nekada bio prijestolnica i središte despotovine, vidio je koliko je opustošen i razrušen te shvatio da ne postoji apsolutno ništa što bi mogao učiniti u ovoj situaciji.⁹¹

⁹¹ Vladimir Ćorović, *Srpska despotovina u Sremu u Istorija srpskog naroda*, pristupljeno 20. 8. 2022.
https://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/5_2_1.html

9. Zaključak

U ovom radu može se zaključiti kako su sukobi između Srba i Osmanlija neprekidno trajali gotovo dva stoljeća. Ukoliko zbog vojnih pohoda u Aziji ili zbog smrti sultana te drugih otegotnih okolnosti nije dolazilo do velikih bitki na Balkanskom poluotoku, dolazilo je do pljačkaških upada. Nerijetko se događalo da prije velikih bitki Osmanlije šalju izvidničke trupe na teritorij zemlje koju će napasti, kako bi se što bolje pripremili za novi pohod. Srpsko je Carstvo počelo slabiti odmah po smrti cara Dušana. Činjenica jest da je daljnju propast i rasipanje carstva možda mogao spriječiti njegov nasljednik koji bi imao snagu postaviti autoritet burnim velikašima koji su za sebe priželjkivali veći teritorijalni posjed i zbog toga između sebe ulazili u unakrsne sukobe. Međutim, to je pitanje koje bi postavila alternativna povijest, a zbilja nosi činjenicu da je Dušana naslijedio Uroš V. Nežaki, dobivši nadimak upravo zbog toga što nije uspio vladati čvrstom rukom kao njegov otac. Niz srpskih poraza započeo je bitkom na rijeci Marici 1371. godine u kojoj gube život braća Mrnjavčević, a potom slijedi bitka na Kosovu polju 1389. godine u kojoj Osmanlije također pobjeđuju. Između te dvije bitke umire i car Uroš V. te carstvo definitivno nestaje. Burno vrijeme Srpske despotovine od 1402. godine obilježeno je sve značajnijim bitkama od koje je svaka sljedeća imala sve teže posljedice za srpsku državu. Dvostruki vazalni odnos u kojem se Srpska despotovina pronašla u ovom periodu (prema Ugarskoj i prema Osmanskom Carstvu) u nekim slučajevima donosio je prividni period mira, međutim ubrzo se pokazalo da je s druge strane sa sobom nosio više problema nego što je imao pozitivnih učinaka na zemlju. Ukoliko je Osmansko Carstvo bilo u sukobu s Ugarskom, a ne direktno sa Srbijom, srpski je despot morao pružati pomoć i jednoj i drugoj strani kako bi održao svoj dvostruki vazalni položaj. Iz tog razloga nikada nije mogao do krajnjih granica pomagati jednu ili drugu stranu budući da je bio obvezan pomagati ih obje. Prilikom bitki s Osmanlijama, srpska strana nailazila je na razne probleme. Uzme li se u obzir sami početak sukoba kada je Srbiju nesloga dovela do poraza u nizu bitaka prije despotovine, može se zaključiti kako je manjak jakog vladarskog autoriteta pridonosio porazu. Osim toga, loša organizacija, nedostatak ljudstva, nedostatna pomoć okolnih zemalja i nezainteresiranost zapadne Europe za događaje na Balkanu, dovela su srpsku državu do poraza u kasnijim bitkama.

10. Izvori i literatura

10.1. Mrežni izvori

1. Altomanović, Nikola. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=2034>
2. Blagojević, Miloš. *Srbija u doba Nemanjića: od kneževine do carstva: 1168-1371*. Beograd: Vajat, 1989. Mrežno izdanje. Pristupljeno 6. 8. 2022. https://kupdf.net/download/milo-scaron-blagojevi-263-srbija-u-doba-nemanji-263-a_58712a9d6454a7f72835c3bc_pdf
3. Ćirković, Sima. *Srbi među europskim narodima*. Zagreb, 2008. Mrežno izdanje. Pristupljeno 2. 8. 2022. <http://www.mo-vrebac-pavlovac.hr/attachments/article/451/Sima%20%C4%86irkovi%C4%87%20SRBI%20ME%C4%90U%20EVROPSKIM%20NARODIMA.pdf>
4. Ćorović, Vladimir. *Despot Đurađ Branković u Istorija srpskog naroda*. Mrežno izdanje. Pristupljeno 5. 8. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_5_1.html
5. Ćorović, Vladimir. *Prvi pad Srbije u Istorija srpskog naroda*. Mrežno izdanje. Pristupljeno 5. 8. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_6_1.html
6. Ćorović, Vladimir. *Razlaz despota i Mađara u Istorija srpskog naroda*. Mrežno izdanje. Pristupljeno 5. 8. 2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/4_7_1.html
7. Ćorović, Vladimir. *Srpska despotovina u Sremu u Istorija srpskog naroda*. Mrežno izdanje. Pristupljeno 20. 8. 2022. https://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/5_2_1.html
8. Ćorović, Vladimir. *Turski zamah u Istorija srpskog naroda*. Mrežno izdanje. Pristupljeno 20.7.2022. http://www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/5_1_1.html
9. Fine, John V. A. *The late medieval Balkans: a critical survey from late twelfth century to the Ottoman Conquest*. University of Michigan Press: Ann Arbor, 1994. Mrežno izdanje. Pristupljeno 4. 9. 2022. <https://books.google.ba/books?id=LvVbRrH1QBgC&q=sanko#v=onepage&q=1372&f=false>
10. Finkel, Caroline. *Osman's Dream*. New York: Basic Books, 2007. Mrežno izdanje. Pristupljeno 8. 8. 2022. <https://pdfcoffee.com/osmans-dream-the-history-of-the-ottoman-empire-1pdf-pdf-free.html>

11. Gogić, Miljan. "Rimokatolička župa Novog Brda u kasno srednjem vijeku." *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, br. 58 (2016): 1-26. <https://hrcak.srce.hr/170514>
12. Hammler von, Joseph. *Historija turskog (osmanskog) carstva*. Zagreb: Elbookers, 1979. Mrežno izdanje. Pristupljeno 3. 8. 2022. <https://wiac.info/docview>
13. Ivan VI. Kantakuzen. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28118>
14. Janjičari. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 20. 7. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28724>
15. Kajtez, Ilija Z.. „Despot Stefan Lazarević i naše vreme.“ *Napredak - časopis za političku teoriju i praksu* 2, no. 1 (2021): 69-90. <https://doi.org/10.5937/napredak2-31386>
16. Krajcar, Dražen. „Timur Lenk – okrutni osvajač pred kojim su padala carstva (1336).“ *Povijest.hr*. Pristupljeno 2. 8. 2022. <https://povijest.hr/nadanasnjidan/timur-lenk-okrutni-osvajac-pred-kojim-su-padala-carstva-1336/>
17. Lazar. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35691>
18. Lazarević, Stefan. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35699>
19. Marička bitka. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 21. 7. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=38893>
20. Mehmed II.. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39900>
21. Pitulić, Valentina D.. „Kosovska bitka između istorijskih izvora i epske legende.“ *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, no. 42-2 (2012): 99-112. <https://data-scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0354-32931202099P&lang=sr>
22. Pitulić, Valentina. „Poreklo junaka u varijantama epskih pesama kosovskog ciklusa.“ *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, no. 37 (2007): 173-86. <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0354-32930737173P&lang=sr>

23. Radišić, Nikolina. „Pad Srbije i Bosne pod Osmansko Carstvo.“ Završni rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, 2016.
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:979447>
24. Sulejman II. Kanuni. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022.
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58713>
25. Tvrtko I. Kotromanić. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022.
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62877>
26. Uroš. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63369>
27. Vukašin. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 21. 7. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65623>

10.2. Literatura

1. Babić, Anto; Božić, Ivan; Dinić, Mihailo; Gestrin, Ferdo; Grafenauer, Bogo; Janković, Goslav; Jovanović, Jagoš; Lape, Ljuben; Perović, Dušan; Šidak, Jaroslav; Tadić, Jorjo; Vučo, Nikola i Zwitter, Fran. *Historija naroda Jugoslavije, sv. 1*. Zagreb: Školska knjiga, 1953.
2. Ćirković, Sima. *Srbi u srednjem veku*. Beograd: IDEA, 1995.
3. Malcolm, Noel. *Kosovo: a short history*. New York: Univerity Pres, 1999.
4. Mihaljčić, Rade. *Kraj Srpskog carstva*. Beograd: Beogradsko-izdavački institut, 1989.
5. Pavić, Milorad. *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2012.
6. Popović, Vasilj. *Istočno pitanje*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika, 1965.

11. Popis priloga

Karta 1. Mjesto sukoba na rijeci Marici 1371. i daljnji tijek kretanja Osmanske vojske (izvor:

https://military-history.fandom.com/wiki/Battle_of_Maritsa) – pristupljeno 21. 7. 2022.

Karta 2. Raspored kršćanske i osmanske vojske (izvor:

<https://www.pinterest.co.uk/pin/599401031631263187/>) – pristupljeno 22. 7. 2022.

Karta 3. Opsada Carigrada 1453. godine (zeleni pravokutnici označavaju osmanske snage,

ljubičasti pravokutnici označavaju bizantske snage) (izvor: <https://www.greece.org/wp-content/uploads/2020/05/Const-screen3.jpg>) – pristupljeno 6. 8. 2022.